

POSTANOWIENIE

20 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Widło

na posiedzeniu niejawnym 20 grudnia 2023 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa S.B. poprzednio G.
przeciwko Skarbowi Państwa-Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Zielonej Górze
o zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej S.B. poprzednio G.
od wyroku Sądu Okręgowego w Zielonej Górze
z 11 lutego 2022 r., VI Ca 718/21,

- 1. odrzuca skargę kasacyjną w zakresie zaskarżenia punktu 1 zaskarżonego wyroku;**
- 2. odmawia przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej w pozostałym zakresie;**
- 3. nie obciąża powoda kosztami postępowania kasacyjnego strony pozwanej;**
- 4. przyznaje radcy prawnemu J.S. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Zielonej Górze kwotę 4050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych, w tym podatek od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 11 lutego 2022 r., Sąd Okręgowy w Zielonej Górze, w sprawie z powództwa S.B. (poprzednio G.) przeciwko Skarbowi Państwa - Aresztowi

Śledczemu w Zielonej Górze o zapłatę – po rozpoznaniu apelacji powoda od wyroku Sądu Rejonowego w Zielonej Górze z 6 lipca 2021 r., którym odrzucono pozew w zakresie żądania kwoty 10 000 zł (pkt I), w pozostałym zakresie powództwo oddalono (pkt II), utrzymano w mocy postanowienie wydane 13 maja 2021 r. przez referendarza sądowego (pkt III) oraz ustalono, że powód ponosi 100% kosztów procesu i szczegółowe ich wyliczenie pozostawiono referendarzowi sądowemu – w punkcie 1 odrzucił apelację skierowaną do pkt III zaskarżonego wyroku, w punkcie 2 w pozostałym zakresie apelację oddalił, w punkcie 3. zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 2 700 zł tytułem zwrotu kosztów w postępowaniu apelacyjnym.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku powód S.B. (poprzednio G.) zaskarżył go w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ewentualnie jego uchylenie oraz uchylenie w całości wyroku Sądu Rejonowego w Zielonej Górze i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu sądowi lub sądowi równorzędnemu. Wniósł też o zasądzenie kosztów postępowania.

Jako podstawę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania powołał art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., tj. oczywistą zasadność skargi kasacyjnej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany Skarb Państwa zastępowany przez Prokuratorię Generalną RP wniósł o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie od skarżącego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlega odrzuceniu w zakresie zaskarżenia punktu 1 zaskarżonego wyroku, tj. skierowana przeciwko zawartemu w wyroku postanowieniu o odrzuceniu apelacji, ze względu na jej niedopuszczalność. W aktualnym stanie prawnym, skarga kasacyjna przysługuje bowiem od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie (art. 398¹ § 1 k.p.c.). Postanowienie w przedmiocie odrzucenia apelacji nie znajduje się w katalogu orzeczeń zaskarżalnych skargą kasacyjną. Od tego rodzaju rozstrzygnięcia, zawartego także w wyroku wydanym przez sąd drugiej instancji, z

mocy art. 394² § 1 k.p.c. przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 19 lutego 2021 r., IV CSK 255/20, z 29 kwietnia 2021 r., I PSK 110/21, z 30 września 2022 r., I CSK 2165/22, z 16 kwietnia 2021 r., IV CSK 447/20). Skarga kasacyjna we wskazanym zakresie jako niedopuszczalna podlegała zatem odrzuceniu przez Sąd Okręgowy na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. Wobec nieodrżucenia jej przez Sąd drugiej instancji, podlegała ona odrzuceniu przez Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 w związku z § 2 k.p.c., o czym postanowiono jak w punkcie pierwszym sentencji.

Co do meritum, skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej, uzasadnioną istotnym naruszeniem przepisów prawa materialnego (art. 23 i 24 § 1 w zw. z art. 448 k.c.; art. 6 k.c. w zw. z art. 24 k.c.) oraz przepisów postępowania, mających wpływ na wynik sprawy (art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 386 § 2 k.p.c. oraz art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 5 k.p.c. w zw. z art. 117 § 5 k.p.c., art. 5 k.p.c., art. 212 § 2 k.p.c. oraz art. 45 § 1 Konstytucji RP; art. 386 § 4 w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c.).

W pierwszej kolejności podlega rozważeniu, jako najpoważniejszy, zarzut nieważności postępowania. Naruszenia art. 379 pkt 5 k.p.c. skarżący dopatrył się w pozbawieniu go możliwości obrony jego praw na skutek odmowy przyznania mu pełnomocnika z urzędu (art. 117 § 5 k.p.c.), a także na skutek nieudzielania powodowi w toku sprawy niezbędnych pouczeń co do podejmowanych czynności procesowych (art. 5 k.p.c. oraz art. 212 § 2 k.p.c.) pomimo zaistnienia ku temu przesłanek. Skarżący zarzucił, że Sąd drugiej instancji nie zauważył nieważności postępowania, czym naruszył art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 386 § 2 k.p.c. oraz art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 5 k.p.c.

Rozpatrując ten zarzut, należy zwrócić uwagę, że zgodnie z utrwalonym i jednolitym orzecnictwem w ramach kontroli kasacyjnej Sąd Najwyższy jest uprawniony do badania, czy zachodzi nieważność postępowania pierwszoinstancyjnego tylko wtedy, gdy skarżący zarzucił w ramach drugiej podstawy kasacyjnej obrazę art. 378 § 1 lub art. 386 § 2 k.p.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97; z 14 grudnia 2001 r., V CKN 556/00, z 25 listopada 2011 r., II CSK 182/11, z 24 maja 2012 r., V CSK 255/11, z 15

listopada 2012 r., V CSK 536/11, z 15 maja 2014 r., II CSK 446/13, z 13 maja 2016 r., III CSK 26/15, z 24 listopada 2016 r., II CSK 142/16). Skarga kasacyjna zarzuca takie zawiera.

W utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego nieważność postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony swych praw zachodzi wówczas, gdy strona, wbrew swej woli, została faktycznie pozbawiona możliwości działania. Ten przejaw nieważności występuje wówczas, gdy na skutek wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej strona nie mogła brać i faktycznie nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części, a skutki tych wadliwości nie mogły być usunięte na następnych rozprawach przed wydaniem wyroku w danej instancji. Ocena, czy doszło do pozbawienia strony możliwości obrony swych praw, dokonywana jest przy tym na podstawie konkretnych okoliczności sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 10 maja 1974 r., II CR 155/74; z 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, czy postanowienie Sądu Najwyższego z 8 marca 2002 r., III CKN 461/99).

W sprawie niniejszej skarżący wniósł o ustanowienie pełnomocnika z urzędu w dwóch pismach: z 28 kwietnia 2021 r. do Sądu Okręgowego w Zielonej Górze (k.182, które zostało przekazane do Sądu Rejonowego w Zielonej Górze pismem z 10 maja 2021 r., k.181 i n.) i kolejnym z 4 maja 2021 r. do Sądu Rejonowego w Zielonej Górze (k.186), a zatem na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego, prowadzonego przed Sądem Rejonowym. Postanowieniem z 13 maja 2021 r. referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym w Zielonej Górze (k.189) oddalił wniosek powoda o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Powód złożył na powyższe postanowienie zażalenie do Sądu Okręgowego w Zielonej Górze 31 maja 2021 r., które po uprzednim wszczęciu postępowania naprawczego, zostało przekazane pismem z 2 lipca 2021 r. (k.272-273). Do Sądu pierwszej instancji pismo to wpłynęło po zamknięciu rozprawy 24 czerwca 2021 r., (na której powód nie ujawnił jednak faktu jego złożenia), ale przed terminem publikacyjnym wyroku. Zażalenie to zostało zakwalifikowane jako skarga na orzeczenie referendarza sądowego. Sąd Okręgowy w Zielonej Górze w punkcie III wyroku z 6 lipca 2021 r. postanowił utrzymać w mocy postanowienie wydane w dniu 13 maja 2021 r. przez referendarza sądowego (k.279). Następnie wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu został zgłoszony w toku postępowania apelacyjnego - przy wnoszeniu apelacji w osobnym piśmie z 23

sierpnia 2021 r. (k.301). Ponowny wniosek o adwokata z urzędu uznając za oparty o te same przesłanki tj brak środków na pełnomocnika z wyboru jako niedopuszczalny pozostawiono jednakże w aktach bez żadnych dalszych czynności, o czym zawiadomiono powoda (zarządzenia k.331v.).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem odmowa ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu co do zasady nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony swych praw (postanowienia Sądu Najwyższego: z 16 lutego 1999 r., II UKN 418/98, z 6 października 2021 r., V CSK 462/20, z 22 stycznia 2019 r., I CSK 379/18, z 17 marca 2021 r., I CSK 278/20, z 29 września 2017 r., V CSK 1417). Należy podzielić ten pogląd. Strona ma bowiem uprawnienie i możliwość podejmowania osobiście działań w postępowaniu przed sądem, zmierzających do ochrony własnych praw, niezależnie od tego, czy działa z pełnomocnikiem, czy samodzielnie. Wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu podlega zaś zawsze indywidualnej ocenie, a sąd uwzględnia go tylko wtedy, gdy udział pełnomocnika w sprawie uzna za niezbędny (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 12 września 2007 r., I CSK 199/07, z 19 marca 2004 r., IV CK 218/03 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 29 kwietnia 2009 r., II CSK 643/08). Wyjątkowo jednak oddalenie wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu może spowodować nieważność postępowania ze wskazanej przyczyny, m.in. gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznaną reguł postępowania lub nieporadność, prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 5 lipca 2000 r., I CKN 787/00 oraz z 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15; wyroki Sądu Najwyższego: z 2 marca 2005 r., III CSK 533/04; z 16 kwietnia 2008 r., V CSK 564/07; z 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08; z 14 lutego 2013 r., II CSK 385/12).

Skarżący mimo odbywania kary pozbawienia wolności miał możliwość obrony swoich praw w procesie, był bowiem powiadomiony o terminie rozprawy przed Sądem pierwszej instancji, uczestniczył w niej, był przesłuchany w charakterze strony i złożył stosowne zeznania. Składał także wnioski dowodowe. W sprawie objętej skargą nie może być mowy o pozbawieniu skarżącego możliwości działania,

ponieważ uczestniczył on aktywnie w postępowaniu sądowym, a w jego toku składał pisma procesowe, w których przedstawiał swoje stanowisko i zgłaszał wnioski dowodowe. Powód uczestniczył osobiście w rozprawach przed sądem pierwszej instancji i wywiódł następnie apelację od wyroku tego sądu. Jego dotychczasowe postępowanie nie wskazywało na nieporadność w przedstawianiu stanowiska w sprawie i dochodzeniu swoich racji, zaś sama sprawa nie była skomplikowana pod względem faktycznym i prawnym.

Reasumując zarzutu nieważności postępowania podzielić nie można.

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przyczynie oczywistej zasadności wymaga od skarżącego wykazania, że zaskarżone orzeczenie zapadło z oczywistym, rażącym naruszeniem przepisów prawa lub podstawowych zasad prawa, widocznym od razu, na pierwszy rzut oka, bez przeprowadzania wnikliwej jurydycznej ich analizy. Musi być oczywiste, że istnieje kwalifikowana postać naruszenia prawa, zauważalna *prima facie* przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, która przesądza o wadliwości zaskarżonego orzeczenia w stopniu nakazującym uwzględnienie skargi (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 23 listopada 2011 r., III PK 44/11). Chodzi o szczególne, kwalifikowane wypadki naruszenia prawa przez sąd drugiej instancji dostrzegalne w sposób oczywisty dla przeciętnego prawnika, a więc sytuacje, kiedy wyrok może być uznany za bezprawny (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 8 marca 2002 r. I PKN 341/01 oraz z 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02). Skarżący powinien przywołać konkretne przepisy prawa, którym jego zdaniem Sąd drugiej instancji uchybił oraz przytoczyć odpowiednią jurydyczną argumentację odnoszącą się do oczywistości ich naruszenia. Do przyjęcia skargi do rozpoznania na podstawie wskazanej przyczyny kasacyjnej nie jest wystarczające samo kwalifikowane naruszenie prawa przez Sąd drugiej instancji. W art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. mowa bowiem o oczywistej zasadności skargi, a nie o trafności zarzutu. Przytoczone przez skarżącego okoliczności powinny zatem jednoznacznie wskazywać na to, że w zasadniczym postępowaniu skarga kasacyjna zostanie rozstrzygnięta na korzyść strony, która ją wniosła (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 maja 2019 r., I CSK 768/18).

W skardze kasacyjnej, mimo jej obszerności, nie powołano argumentów, które mogłyby świadczyć, że w sprawie doszło do oczywistego naruszenia prawa oraz że w wyniku takiego naruszenia prawa zapadło w sądzie drugiej instancji orzeczenie oczywiście wadliwe. Uzasadnienie wniosku stanowi w istocie próbę zaangażowania Sądu Najwyższego do kolejnej weryfikacji instancyjnej prawidłowości dokonania przez Sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych i oceny prawnej w sprawie, co nie jest celem postępowania kasacyjnego i nie może skutecznie uzasadniać wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na przesłankę przedsądu przewidzianą w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Analiza wniosku na tle podstaw skargi oraz motywów zaskarżonego orzeczenia, nie prowadzi do oceny, że Sąd drugiej instancji ferując wyrok dopuścił się kardynalnych błędów, w stopniu przemawiającym za oczywistą zasadnością skargi. Z ustaleń faktycznych, którymi Sąd Najwyższy jest związany wynika, że powód przebywał w areszcie trzy tygodnie i nie zdołał wykazać by naruszono jakiegokolwiek jego dobra osobiste i miało miejsce bezprawne wyrządzenie mu krzywdy.

Dlatego też Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 1 i § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w pozostałym zakresie, o czym postanowił jak w punkcie drugim sentencji.

Z mocy art. 102 k.p.c., mając na względzie sytuację powoda, Sąd Najwyższy uznał, że zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek i odstąpił od obciążenia powoda kosztami postępowania kasacyjnego.

Z uwagi na to, że powód reprezentowany jest w postępowaniu ze skargi kasacyjnej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu w postępowaniu przed sądem drugiej instancji, Sąd Najwyższy na podstawie § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu, a także § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych – mając na uwadze wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19 – przyznał radcy prawnemu J.S. od Skarbu Państwa - Sąd

Okręgowego w Zielonej Górze kwotę 4050 zł, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu.

(R.N.)

(r.g.)